

Муаллиф: Абдурраҳмон Раъфат Бошо
Таржимон: Абу Туроб

ҲИҚОЯСИ ҲИҚОЯСИ ҲИҚОЯСИ ҲИҚОЯСИ

Волий Мухаммад ибн Юсуф Сақафий билан бўлган воқеа ҳикояси

“Товус ибн Кайсонга ўхшаш инсонни асло кўрмадим”.

(Амр ибн Дийнор)

Навбатдаги ҳикоя қилмоқчи бўлганимиз тобеин, Товус номи билан машҳур бўлган Заквон ибн Кайсондир. Товус номи билан танилганининг сабаби эса, ҳақиқатда бу улуғ тобеин, бошқа қушлардан товус ажralиб тургани каби, у ҳам одамлар ичida яққол ажralиб турагар эди. У фуқаҳоларнинг товуси эди. Ўз асрининг пешқадам кишиларидан бўлган. Бунинг ажабланарли ери йўқ, сабаби у ҳидоят юлдузларидан эллик юлдуз нуридан иқтибос олгани боис, уни нур қамраб олган, унинг чор тарафига, қалбига ва тилига қуйилган нур неъматига эга эди.

Мухаммад соллаллоҳу алайҳи ва саллам илм даргоҳларининг эллик нафар буюк алломалари қўлида таълим олган Товус ибн Кайсон, иймонда мустаҳкам туриш, садоқат, фоний дунёдан ўзини тийиш, Аллоҳнинг розилиги йўлида фидоийлик ва ғайрат кўрсатиш, ҳар қанча қимматга тушса ҳам ҳақ сўзни ошкор айтишда, Ресулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва саллам асҳобларининг айни ўзи бўлган.

Товус ибн Кайсонга Мухаммадийя мадрасаси «Дин – Аллоҳ учун,
Унинг китоби, Пайғамбари, мусулмонларнинг имомлари ва оммалари

учун насиҳат» эканини таълим берган эди. Ҳаётий тажриба уни “Ислоҳ иш эгаларидан бошланиб, шуларда ниҳоясига етади, ҳоким яхши бўлса, халқ ҳам яхши бўлади, ҳоким ёмон бўлса халқ ҳам расво бўлади.” — деган фикрга етаклади.

Товус ибн Кайсон Яманлик эди. Ўша кезларда Яманга Ҳажжож ибн Юсуфнинг акаси Мұхаммад ибн Юсуф Сақафий волийлик қиларди. Ҳажжож Абдуллоҳ ибн Зубайр устидан ғолиб бўлгач, унинг шоншавкати юксалиб, ҳайбат-у-маҳобати ортганида, акасини Яманга волий этиб юборган эди.

Мұхаммад ибн Юсуф укаси Ҳажжожнинг қўплаб ёмон сифатларини ўзида жамлагани етмаганидек, ундаги яхши сифатлардан мутлақо мосуво ҳам эди.

Совук қиши кунларининг бирида Товус ибн Кайсон Ваҳб ибн Мунаббих ҳамроҳлигида волий Мұхаммад ибн Юсуфнинг ҳузурига кирдилар. Ўзларига муносиб ўриндан жой олишгач, Товус ибн Кайсон волийни яхшиликларга чақириб, ёмонликлардан қайтариб панд-насиҳат қила бошлади. Мажлисда хозир бўлган бошқа кишилар ҳам унга қулоқ солиб ўтирадилар. Волий хизматкорларидан бирига қараб: “Кимҳоб тўн келтириб, Абу Абдурраҳмоннинг елкасига ташланглар” — деб, амр қилди. Хизматкор қимматбаҳо яшил тўн келтириб, Товуснинг елкасига ташлади. Товус ибн Кайсон жўшқин мавъизасини янада кучайтирди. Шу аснода елкасидаги тўнни тушириб юбориш учун, елкасини астаста қимирлатиб туради, ваниҳоят елкасидан тўн тушгач, ўрнидан туриб чиқиб кетди. Бундан Мұхаммад ибн Юсуф ғазабга келди. Унинг ғазаблангани юз-кўзи қизариб кетганидан яққол билиниб туради. Шундай бўлсада, бирон нарса демади.

Ислом Нури

Товус билан ҳамроҳи мажлисдан ташқарига чиқишигач, Ваҳб ибн Мунаббиҳ Товус ибн Кайсонга: “Волийнинг ғазабига дучор бўлмасак яхши бўларди-да. Шу тўнни олақолсангиз қадрингиз тушиб қолармиди? Тўнни сотиб, пулинни факир-мискинларга бериб юборсангиз ҳам бўлар эди-ку!” Товус ибн Кайсон: “Тўғри айтдингиз, лекин мендан кейин уламолар Товус олгани каби биз ҳам олаверамиз деб, олишларидан, бироқ сиз айтган ишни қилмасликларидан қўрқдим” — деб жавоб берди.

Мұхаммад ибн Юсуф Товус ибн Кайсоннинг қилган бу ишига жавоб қайтариб, уни тузоққа туширмоқчи бўлди. Ичига етти юз дийнор солинган ҳамённи хозирлаб, уни ўзи билган муғамбир кишиларидан бирига берди ва: “Мана шу ҳамённи ол, бор маҳоратингни ишга солиб, қандай бўлмасин Товус ибн Кайсонга тутқазгин. Агар сен шу ҳамённи унинг қўлига тутқаза олсанг, сенинг ўзингга ҳам зиёда инъомлар бераман, елкангта кимҳоб тўнлар ташлайман ва менга яқин кишилардан бўласан” — деди. Муғамбир одам ҳамённи олиб Товус ибн Кайсон яшайдиган, Санъога яқин ерда жойлашган Жанад номли қишлоққа етиб келди. Товусни ҳузурига киргач, салом-аликдан сўнг, ҳушмуомалалик билан: “Эй Абу Абдурраҳмон, амиримиз сизга мана бу ҳадяни бериб юбордилар” — деди. Товус ибн Кайсон: “Менинг унга ҳеч ҳожатим йўқ” — деб, рад этди. Муғамбир волий берган ҳамённи бир амаллаб тутқазиб кетиш учун ҳар хил йўлларни ишга солиб, уни қаноатлантира оладиган далилларни келтириб кўрди. Бироқ, улуғ тобеин қабул қилмади. Чорасиз қолган муғамбир Товуснинг чалғиб турганларидан фойдаланиб, ҳамённи хонадаги кичик токчалардан бирига билдиримай қўйиб қўйди. Сўнг волийнинг ҳузурига қайтиб: “Товус ҳамённи олди” — деб айтди. Бу гапдан Мұхаммад ибн Юсуф мамнун бўлди ва қўзлаган режаси яхши натижа бериши учун бир муддат индамади. Бир неча кун ўтгач, икки хизматчисини ҳалиги

Ислом Нури

муғобирга қўшиб Товуснинг олдига юборди ва: “Кечирасиз, бу киши ҳамённи сизга адашиб бериб қўйибди, аслида у бошқа кишига берилиши керак экан. Шунинг учун биз уни сиздан қайтариб олиб, ўз эгасига олиб бориб бериш учун келдик” — деб, айтишга буюрди. Товус ибн Кайсон: “Мен амирдан бирон нарса олмадимки уни қайтариб берсам” — деди. Улар: “Олгансиз” — дедилар. Товус ҳамённи олиб келган одамга қараб: “Сендан бирон нарса олдимми?” — деб сўраган эди, уни қаттиқ ваҳима босди ва: “Йўқ, сиз олмадингиз, бир иш билан чалғиб турганингизда мен уни мана бу токчага қўйган эдим” — деди. Товус ибн Кайсон: “Ана, токчага қаранглар агар турган бўлса, bemalol олиб кетаверинглар” — деди. Токчага қараган эдилар, муғомбир ҳамённи қандай қўйган бўлса, шундай ҳолда турган экан, ҳатто ўргимчак ин ҳам қўйишга улгурган экан. Ҳамённи олиб амирнинг ҳузурига қайтиб кетдилар.

Волий Мұхаммад ибн Юсуфнинг қилган бу қилмишига яраша Аллоҳ таоло унга кўрсатди, у одамлар кўз ўнгидага мулзам бўлди. Бу қандай бўлганини Товус ибн Кайсондан эшитамиз: “Ҳаж қилиш ниятида Маккага бориб, ўша ерда эканимда, Ҳажжож ибн Юсуф Сақафий мени чорлаб одам юборди. Чакириғига ижобат қилиб унинг ҳузурига бордим. Илик кутиб олди, салом-алик қилиб, ўзига яқин жойга ўтқазди, ястиқ узатиб, bemalol ёнбошлаб ўтиришимни айтиб, илтифот кўрсатди. Сўнг ҳажга тааллуқли ва бошқа масалалар ҳақида сўрай бошлади. Биз Ҳажжож билан савол-жавоб қилиб ўтирас эканмиз, Каъба атрофида баланд овозда талбия айтиб юрган бир одамнинг товуши эшитилиб қолди. У товушини бир паст, бир баландлатиб, юракни эзадиган тарзда нола қилас әди. Ҳажжож: “Мана шу талбия айтувчини олиб келинглар” — деди. Уни олиб келишгач:

— “Сен кимлардан бўласан?” сўради ундан. У одам:

Ислом Нури

- “Мусулмонлардан бириман”.
- “Сендан бу ҳакда сўраётганим йўқ, қайси юртдансан?”
- “Ямандан”.
- “Амиргизни қай ҳолатда қолдириб келдинг?” (Ўз акасини назарда тутмоқда)
- “Амиримизни савлатли, семиз, лиbosни кўп ўзгартирадиган, кўп маркаб минадиган ва кўп кирди-чиқди қиласидиган ҳолида қолдириб келдим.”
- “Сендан бу ҳакда сўрамаяпман.”
- “Унда нима ҳакда сўрайapsan?”
- “Сизларга қандай муомала қилиши ҳақида сўрайапман.”
- “Одамларга кўп зулм қилувчи, мустабид, маҳлуққа итоат қилиб, Холиққа осий ҳолида қолдириб келдим”. Ҳажжожнинг юзи ҳамсухбатлардан хижолат бўлганидан қизариб кетди ва: “Амиргиз менинг яқиним эканини била туриб, шу сўзларни айтишга сени нима мажбур қилди?!”
- “Унинг сенга нисбатан бўлган ўрнини, менинг Аллоҳ азза ва жаллага нисбатан бўлган ўрнимдан азиз деб биласанми? Мен Аллоҳнинг меҳмониман, Пайғамбарини тасдиқловчиман ва қарзини ўтагувчиман”. Ҳажжож жим бўлиб қолди, бирон жавоб қайтармади. Ҳикояни давом эттириб Товус ибн Кайсон деди: “Сўнг Яманлик киши, изн сўрамай, изн берилишини кутиб ҳам турмай, ўрнидан туриб чиқиб

Ислом Нури

кетди. Мен ҳам унинг кетидан эргашиб чиқдим. Ўзимга ўзим: “Бу солиҳ киши кўринади, одамлар орасида кўздан ғоиб бўлиб қолмасидан олдин унга эргаш, ундан фойдалан, — дедим. Уни кузатиб орқасидан юрдим. У Каъбанинг олдига келди, каъбапўшга осилиб, юзини Каъбага босиб дуо қила бошлади: “Аллоҳим Ўзингдан паноҳ истайман, Ўзингнинг ҳимоянгни сўрайман. Аллоҳим мени фазли-карамингга хотиржам, кафолатингга рози, баҳилларнинг манъ қилишидан қутилган ва худбинлар қўлидаги нарсалардан бехожат ҳолда қилгин. Аллоҳим сендан мусибатларни аритишинг, азалий яхшилигинг ва гўзал одатингни сўрайман, эй оламлар Робби...”. Сўнг мени тавоф қилаётган одамлар тўлқини ўзи билан олиб кетиб, Яманлик кишини ҳам кўздан ғоиб қилди. Энди қайта топа олмасам керак деб ўйлаб қолдим. Арафа куни кечасида қарасам одамлар билан юриб келмокда. Унга яқинлашиб қулоқ солсан: “Аллоҳим, агар қилган Ҳаж амалимни, чеккан машаққат-у чарчоқларимни қабул қилмаган бўлсанг, мендан қабул қилмаганингга тортаётган мусибатим ажридан мени маҳрум этма” — деб, дуо қилаётган экан. Сўнг қоронғида одамлар ичига кириб кўринмай кетди. Бу одамни яна қайтиб кўришдан умидимни узгач, дуо қилдим: “Аллоҳим, менинг ва ана шу бандангни ҳам дуоларимизни қабул қил, ўтинчларимизни ижобат эт. Қадамлар тойиладиган Кунда, қадамларимизни событ айла. Ҳавзи Кавсар олдида бирга жамлагин, эй карамлик Зот”.

Улуғ тобеин Товус номи билан машҳур Заквон ибн Кайсон розияллоҳу анҳу билан навбатдаги кўришгунимизча...